

101 DAGAR MED UTÖKAD RÄTT TILL VÅRD FÖR PAPPERSLÖSA – I TEORIN

SAMMANFATTNING

Från den första juli 2013 gäller en ny lag som ger papperslösa utökad rätt till vård. Efter lagändringen har Läkare i Världens klinik för papperslösa övergått från att erbjuda medicinsk vård till att informera alla papperslösa som besöker kliniken om deras nya rättigheter och hänvisa dem vidare till offentliga vårdgivare.

Eftersom många papperslösa är rädda för att uppsöka den offentliga vården upplyser vi dem om hur sekretesslagstiftningen fungerar, att vårdpersonal inte har rätt att kontakta polisen när de söker vård. Slutligen samlar vi in kontaktuppgifter för att kunna följa upp varje enskilt ärende. Genom uppföljningen vill vi försäkra oss om att patienterna får den vård de behöver och har rätt till. Det är också ett effektivt sätt att undersöka hur den nya lagen fungerar i praktiken.

Resultatet av uppföljningen efter 101 dagar med den nya lagen bekymrar. En av fyra papperslösa patienter, 13 av 52, som sökt vård efter att ha varit i kontakt med Läkare i Världens klinik för papperslösa nekades subventionerad vård inom den offentliga sjukvården. Anledningen till att papperslösa nekats vård är i nästan samtliga fall att vårdpersonalen inte känt till den nya lagen. Bland de patienter som inte nekats vård finns fall där de papperslösa och deras anhöriga tvingats upplysa vårdpersonal om den nya lagen. Även om antalet uppföljda fall ännu är begränsat, är resultatet allvarligt.

Alla patienter som besöker Läkare i Världens klinik får med sig ett informationskort som talar om att de är papperslösa och att en ny lag ger dem rätt till vård. De får också med sig ett dokument som visar att de besökt Läkare i Världens klinik. Mot bakgrund av detta befarar Läkare i Världen att fler än en av fyra papperslösa som vänder sig direkt till den offentliga sjukvården runt om i Sverige nekats subventionerad vård. Men det går inte att säga säkert.

Det är oacceptabelt att vårdpersonal inte följer den nya lagen och nekar utsatta människor deras rätt till vård. Huvudansvaret ligger på politiker och tjänstemän inom landstingen. Dessa måste nu vidta åtgärder för att den nya lagen ska fungera i praktiken. Det handlar i första hand om att se till så att informationen om den nya lagen når ut till alla som arbetar inom vården. Landstingen runt om i Sverige bör snarast utvärdera vårdpersonalens kunskaper om den nya lagen. Särskilda insatser bör riktas till de chefer som är ansvariga för verksamheten. Det bör även riktas särskilda informationsinsatser till personal som arbetar i receptionerna, eftersom det ofta är de som har den första kontakten med papperslösa som söker vård.

För att komma till rätta med problemen startar Läkare i Världen en kampanj för att inrätta en vårdombudsman för papperslösa. Kampanjen baseras på gräsrotsfinansiering (crowdfunding), vilket innebär att tjänsten finansieras av enskilda personer, organisationer och företag. Målet för kampanjen är att samla in 500 000 kronor. Det räcker till en heltidstjänst under ett år. Vi anser att det behövs en instans vars uppgift är att försvara papperslösas rätt och tillgång till vård i Sverige. Det ska ske genom direktkontakt med papperslösa, vårdgivare, tjänstemän och politiker. Mer information finns på www.vardombudsmannen.se.

Johannes Mosskin, generalsekreterare Läkare i Världen

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	1
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
1. NY LAG GER PAPPERSLÖSA UTÖKAD RÄTT TILL VÅRD	3
2. LÄKARE I VÄRLDENS KLINIK FÖR PAPPERSLÖSA EFTER DEN 1 JULI	4
3. DEN NYA LAGEN I PRAKTIKEN – PAPPERSLÖSA NEKAS VÅRD	5
4. VITTNESMÅL FRÅN PAPPERSLÖSA	7
5. SLUTSATSER	12

1. NY LAG GER PAPPERSLÖSA UTÖKAD RÄTT TILL VÅRD

2010 tillsattes en statlig utredning (SOU 2011:48) som fick i uppdrag att lämna förslag på hur hälso- och sjukvård åt asylsökande och papperslösa kan förbättras. Utredningen *Vård efter behov och på lika villkor – en mänsklig rättighet* som blev klar 2011 föreslog att asylsökande och papperslösa ska erbjudas subventionerad hälso- och sjukvård i samma omfattning och på samma villkor som andra personer bosatta i Sverige.¹ Det lagförslag som regeringen i samarbete med Miljöpartiet presenterade, och som senare röstades igenom i riksdagen var dock inte lika omfattande.

Från den 1 juli 2013 gäller en ny lag i Sverige som ger papperslösa utökad rätt till vård.² Alla papperslösa barn har nu rätt till hälso- och sjukvård samt tandvård på samma villkor som andra barn bosatta i Sverige. Vuxna personer som är papperslösa har rätt till "vård som inte kan anstå", något vuxna asylsökande haft rätt till sedan tidigare. Kvinnor har rätt till kostnadsfri mödravård och förlossningsvård. De har också rätt till abort och kostnadsfri rådgivning om preventivmedel.

Lagen innebär en stor förbättring av papperslösas möjligheter till en god hälsa i Sverige. Men den har samtidigt kritiserats av alla större vårddyrkesorganisationer samt en rad andra företrädare för det svenska civilsamhället inklusive Läkare i Världen och Röda Korset. Orsaken till detta är att lagen diskriminerar asylsökande och papperslösa genom att endast erbjuda dessa grupper "vård som inte kan anstå". Lagen strider därigenom mot de mänskliga rättigheterna³ och Konventionen om de sociala, kulturella och ekonomiska rättigheterna⁴ som Sverige har ratificerat. Lagen tvingar också vårdpersonal att bryta mot vårdprofessionernas yrkesetik. En central princip i vårdprofessionernas yrkesetik är att behandla alla människor lika oavsett kön, ålder, härkomst eller social position.⁵

Ytterligare ett problem med lagen är att det råder oklarhet kring vad begreppet "vård som inte kan anstå" egentligen innebär. Det är en juridisk term, inte en medicinsk. Idag är det upp till enskilda sjuksköterskor, läkare och tandläkare att försöka tolka lagens innebörd. Det är inte rättssäkert. Socialstyrelsen har fått i uppdrag av regeringen att utreda vad begreppet "vård som inte kan anstå" innebär. Utredningen ska vara klar i februari 2014.⁶

---

¹ Vård efter behov och på lika villkor – en mänsklig rättighet, SOU 2011:48, <http://www.regeringen.se/content/1/c6/16/98/15/1ce2f996.pdf>

² Lag (2013:407) om hälso- och sjukvård till vissa utlänningar som vistas i Sverige utan nödvändiga tillstånd, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-2013407-om-halso--och-s_sfs-2013-407/?bet=2013:407

³ *Var och en har rätt till en levnadsstandard tillräcklig för den egna och familjens hälsa och välbefinnande, inklusive mat, kläder, bostad, hälsovård*, FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, artikel 25, http://www.manskligarattigheter.se/dm3/file_archive/060621/9649d2011fd4f5bb858acf1419189c67/konventionstexter_pdfversion.pdf

⁴ *Konventionsstaterna erkänner rätten för var och en att åtnjuta bästa möjliga fysiska och psykiska hälsa*, Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, artikel 12, http://www.manskligarattigheter.se/dynamaster/file_archive/060505/44fcb237283ba3a391609d394755c60/Konventionen%20om%20ek%20soc%20och%20kult%20r%e4ttigheter.pdf

Se också den tolkning av artikel 12 som UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights antagit: *States are under the obligation to respect the right to health by, inter alia, refraining from denying or limiting equal access for all persons, including (...) asylum seekers and illegal immigrants, to preventive, curative and palliative health services; abstaining from enforcing discriminatory practices as a State policy.* <http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/%28symbol%29/E.C.12.2000.4.En>

⁵ Vi tvingas bryta mot vår etik, Svenska Läkaresällskapet, Sveriges Läkarförbund, Sveriges Tandläkarförbund, Vårdförbundet och Svensk Sjuksköterskeförening, SvD Brännpunkt 22 maj 2013, http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/vi-tvingas-bryta-mot-var-etik_8188784.svd

⁶ Uppdrag angående förslaget om hälso- och sjukvård till personer som vistas i Sverige utan tillstånd, <http://www.regeringen.se/content/1/c6/21/67/08/add904b0.pdf>

Den nya lagen är en delseger på vägen mot en jämlik och rättvis vård i Sverige. Rätten till bästa möjliga hälsa är en mänsklig rättighet och tyvärr har Sverige fortfarande en hälso- och sjukvårdslagstiftning som strider mot internationella konventioner och diskriminerar papperslösa och asylsökande.

Det borde vara en självklarhet att sjuka människor ska få vård efter behov. Läkare i Världen anser att papperslösa och asylsökande ska erbjudas vård på samma villkor som alla andra bosatta i Sverige, precis som den statliga utredningen föreslår.

2. LÄKARE I VÄRLDENS KLINIK FÖR PAPPERSLÖSA EFTER DEN 1 JULI

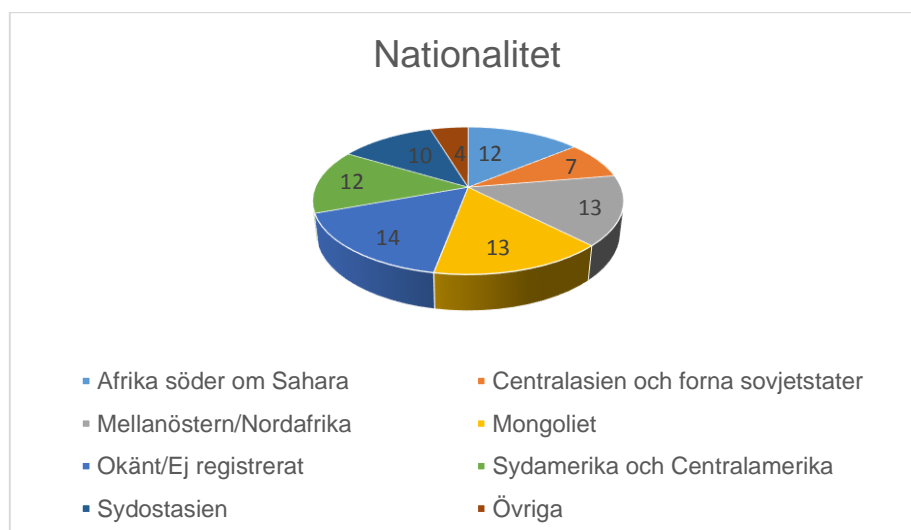
Sedan 1995 driver Läkare i Världen en klinik för papperslösa där alla läkare, sjuksköterskor, sjukgymnaster och psykologer arbetar ideellt. Under åren har tusentals papperslösa människor erhållit gratis vård på Läkare i Världens klinik.

Efter att den nya lagen trädde i kraft den första juli 2013 har Läkare i Världen tills vidare upphört med att ge medicinsk vård. Vi har istället en rådgivande funktion och fungerar som ett stöd för papperslösa i behov av vård. Vi svarar på deras frågor och hjälper dem till rätt vårdinstans. Vi informerar om sekretesslagstiftningen och erbjuder stöd när de kontaktar vården. Genom att samla in kontaktuppgifter följer vi upp varje enskilt patientärende och försäkrar oss om att alla papperslösa får den vård de behöver och har rätt till.

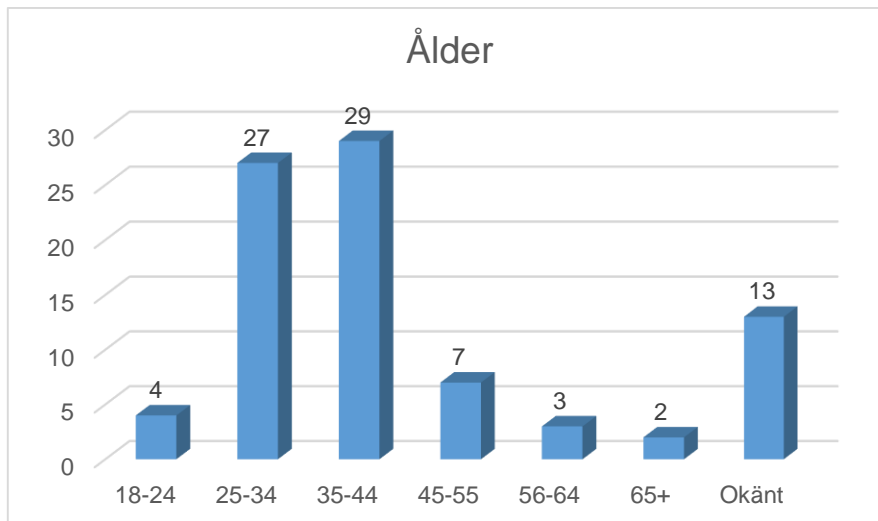
Som en del i arbetet att sprida kunskap till papperslösa och vårdpersonal om den nya lagens innebörd lanserade Läkare i Världen kampanjsidan www.sjukutanpapper.nu i slutet av maj 2013.

2.1 Fakta om patienterna

Det vanligaste ursprungslandet bland patienterna på Läkare i Världens klinik för papperslösa under perioden 1 juli – 9 oktober 2013 var Mongoliet. Det stämmer väl överens med våra erfarenheter från tidigare. De tre andra vanligaste ursprungsländerna under perioden var Filippinerna, Gambia och Kazakstan. Nedanstående diagram visar fördelningen av olika nationaliteter utifrån olika regioner.

De flesta som besökt kliniken under perioden har varit relativt unga. En stor majoritet av patienterna var mellan 25-44 år gamla. Endast ett fåtal patienter var över 55 år gamla. Resultaten stämmer väl överens med Läkare i Världens erfarenhet från tidigare.

Könsfördelningen på Läkare i Världens klinik under perioden har varit mycket jämn, 51 procent kvinnor och 49 procent män.

3. DEN NYA LAGEN I PRAKTIKEN – PAPPERSLÖSA NEKAS VÅRD

3.1 Uppföljning av patientärenden

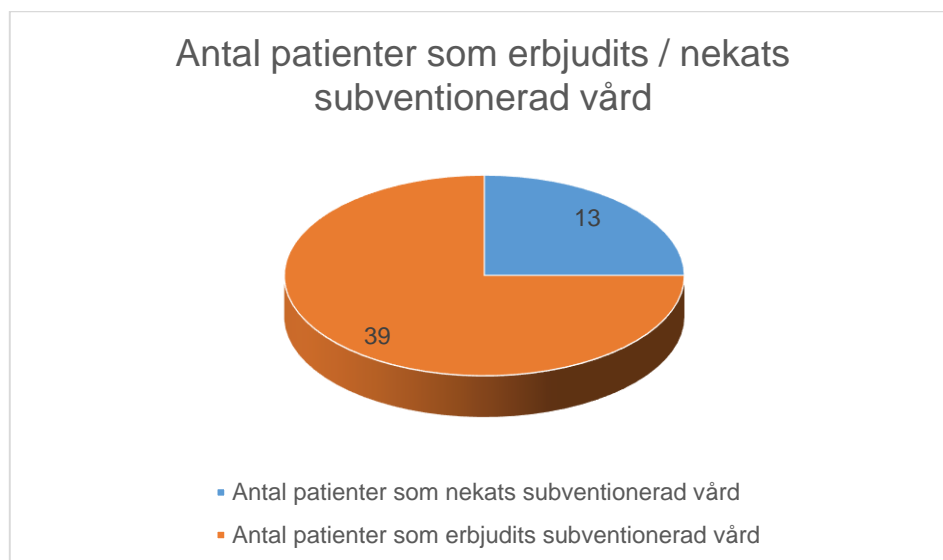
Under perioden från den första juli till den nionde oktober 2013, de första 101 dagarna med den nya lagen om vård för papperslösa, har totalt 85 patienter sökt vård på Läkare i Världens klinik. 72 av dessa patientärenden har avslutats, övriga 13 väntar på uppföljning.

15 av de 72 patientärendena har avslutats eftersom patienterna inte kunnat nå. Huvudanledningen är att telefonnumret inte längre är i bruk. I några fall har patienterna inte lämnat några kontaktuppgifter. Fem patienter har inte sökt vård för att besvären gått över eller för att de fått hjälp på annat sätt. De resterande 52 patientärendena har Läkare i Världen kunnat följa upp och konstatera att patienterna sökt offentlig vård.

3.2 En av fyra papperslösa nekades subventionerad vård på felaktiga grunder

När de patientärenden som inte kunnat följas upp samt de patienter som inte sökt vård är borträknade återstår totalt 52 patientärenden, vilket motsvarar 61 procent av det totala antalet besök till kliniken. Samtliga dessa patientärenden har Läkare i Världen kunnat följa upp genom intervjuer med de papperslösa eller kontaktpersoner som de själva har angett. En del av dessa patienter har sökt vård vid flera olika tillfällen och på olika vårdinstanser, bland annat för att de hänvisats vidare inom den offentliga vården. Fokus i denna rapport ligger på om patienterna erbjudits subventionerad vård under vårdprocessen eller om de vid något tillfälle nekats detta. Läkare i Världen har även undersökt anledningen till att patienten nekats vård, genom att samla vittnesmål från patienten och dennes eventuella kontaktperson. Tack vare Läkare i Världens uppföljningsarbete har varje patient som någon gång nekats subventionerad vård till slut kunnat få hjälp för sina besvär utan att behöva betala felaktiga kostnader. Detta genom att patienten hänvisats till en annan vårdinstans eller genom direktkontakt med de vårdgivare som nekat papperslösa subventionerad vård.

I en majoritet av de patientärenden Läkare i Världen har kunnat följa upp har patienten erbjudits subventionerad vård. I några av dessa fall har de papperslösa själva, en vän eller anhörig som följt med patienten, varit tvungen att upplysa vårdpersonalen om den nya lagen för att få tillgång till subventionerad vård. Se exempelvis vittnesmål 4.1, 4.2 och 4.16.

Samtidigt har 13 av patienterna nekats subventionerad vård vid något tillfälle. Det motsvarar en fjärdedel, 25 procent, av alla uppföljda patientärenden.

3.3 Därför nekas papperslösa vård

Endast vid ett av de tillfällen då en papperslös nekats subventionerad vård har patienten nekats med hänvisning till den nya lagens formulering om ”vård som inte kan anstå”, dock med missuppfattningen att papperslösa endast har rätt till akut vård (se 4.8 nedan). I alla andra fall har patienterna nekats subventionerad vård på grund av att vårdpersonalen inte känt till lagen. I de flesta fall har patienterna nekats subventionerad vård direkt i receptionen.

4. VITNESMÅL FRÅN PAPPERSLÖSA

Nedan listar vi de vittnesmål vi samlat in från papperslösa som sökt vård på vårdcentraler och sjukhus efter den första juli 2013. Samtliga namn är fingerade.

Vittnesmål 4.1-4.14 är från patienter som följts upp efter att ha vänt sig till Läkare i Världens klinik. Vittnesmål 4.15-4.17 är från papperslösa som vänt sig till Läkare i Världen först efter att de nekats subventionerad vård vid något tillfälle. De senare vittnesmålen ingår inte i statistiken som finns redovisad ovan.

Läkare i Världen anser att huvudansvaret för att papperslösa nekas subventionerad vård som de har rätt till i första hand ligger hos respektive landsting. Vi har därför valt att inte gå ut med namn på de vårdcentraler och sjukhus som nekat papperslösa patienter subventionerad vård på felaktiga grunder. Information kommer dock att lämnas till ansvariga politiker och tjänstemän för att de ska kunna vidta nödvändiga åtgärder.

4.1 Sara

Sara är en papperslös kvinna i 20-års åldern. Följande vittnesmål lämnades av en vän till Sara som följde med när hon sökte vård.

Vi fick olika besked när jag ringde till vårdcentralen och när jag besökte den. Över telefon sa de att papperslösa bara har rätt till akut vård. Då sa jag att vi åker till akuten istället. När vi ändå gick till vårdcentralen uppstod förvirring i receptionen. Jag vet inte om det var en sjuksköterska eller administrativ personal, men de frågade om Sara hade personnummer, om hon sökt asyl och så vidare. När vi sa att Sara är papperslös sa de att hon räknades som om hon var på besök i Sverige och att vård för Sara skulle kosta 1 500 kronor. Jag protesterade och berättade att vi träffat Läkare i Världen som sagt till oss att det finns en ny lag som ger papperslösa rätt till vård. Då undrade de på vårdcentralen varför inte Läkare i Världen erbjudit oss vård i så fall. Jag visste inte vad jag skulle svara men sa att de (Läkare i Världen) sagt till oss att vårdcentralen ska erbjuda Sara vård. Till slut fick Sara ett reservnummer och fick sedan träffa en läkare som talade hennes språk. Det kostade 50 kronor. Nu har de tagit prover och vi ska tillbaka på kontroll.

Om vi inte känt till den nya lagen, eller om Sara gått till vårdcentralen själv, tror jag inte att hon hade fått vård utan att betala jättemycket pengar.

4.2 Agnes

Agnes är en papperslös kvinna i 20-års åldern. Följande vittnesmål lämnades av en vän till Agnes som följde med när hon sökte vård.

I början var de lite tveksamma men efter att jag berättade om nya lagen fick hon träffa läkare. Det kan bli svårt om man inte kan svenska så bra och man kan inte berätta om nya lagen. Jag hoppas att det finns vårdcentraler som är specialiserade för papperslösa. Det är ganska jobbigt när man kommer till vårdcentralen och måste förklara innan man får hjälp. Det beror mycket på receptionen, om de vill och förstår lagen, då släpper de in papperslösa. Annars är det svårt att få träffa läkare tror jag.

4.3 Isabell

Följande vittnesmål lämnades av Isabells son som följde med när hon sökte vård. Isabell är en papperslös kvinna i 65-års åldern.

Vi gick till vårdcentralen med henne, som Läkare i Världen hade sagt åt oss att göra. När vi kommer dit säger personalen att vi kommer att behöva betala mycket om hon ska få vård. Vi försöker berätta för dem att det inte stämmer men de lyssnar inte på oss. De står fast vid att för att ens träffa en läkare eller sjuksköterska behöver vi betala över ett tusen kronor. Då gick vi till en annan vårdcentral som var jättebra. Där fick hon träffa läkare och fick medicin. Där behövde vi bara betala 50 kronor. Om hon behöver vård någon mer gång går vi direkt till den andra vårdcentralen där vi vet att hon får hjälp.

4.4 Rafiq

Följande vittnesmål lämnades av Rafiq, en papperlös man i 40-års åldern.

Jag gick till vårdcentralen. De frågade efter personnummer och jag sa att jag inte hade ett för jag är papperslös. De sa att jag ska gå till akuten på ett sjukhus så jag gick dit. Där fick jag vänta länge och personalen ringde massa samtal så jag blev rädd att de ringde polisen. Då gick jag hem och jag vågar inte gå tillbaka.

4.5 Nadine

Följande vittnesmål lämnades av Nadine, en papperslös kvinna i 50-års åldern.

Jag gick till vårdcentralen men de sa att de inte hade några lediga läkartider. De sa även att det skulle vara dyrt att få vård, jag frågade inte hur mycket det skulle kosta. De sa även till mig att gå till min närmaste vårdcentral men jag vet inte om jag vill söka vård igen eftersom att det inte gick så bra.

4.6 Alexandra

Följande vittnesmål lämnades av Alexandras son som följde med när hon sökte vård.

Vi gick till vårdcentralen med vår mamma och personalen sa att de kände till den nya lagen men de sa att den inte gällde henne. Först när vi visade pappret som vi hade fått från Läkare i Världen ringde de sin chef och sen fick min mamma träffa en läkare.

4.7 Josephine

Följande vittnesmål lämnades av Josephines pojkvän.

Jag ringer för min flickvän är just nu på ett närsjukhus och de säger att hon måste betala 1 700 kronor. Hon har berättat om den nya lagen och visat pappret hon fick av er men de säger att hon ändå måste betala. Hon har inte så mycket pengar och jag är inte i Stockholm just nu så jag vet inte vad vi ska göra.

Läkare i Världen följde upp fallet direkt och Josephine fick efter flera turer vård på en vårdcentral.

4.8 Zakarias

Följande vittnesmål lämnades av en vän till Zakarias, som följde med när han sökte vård.

Vi gick till sjukhuset med min vän. De skickade oss vidare till ett ögonsjukhus eftersom de inte hade en ögonspecialist på plats. När vi kom till ögonsjukhuset sa de i receptionen att hans problem inte är akut och då måste han betala 2 000 kronor för att få träffa en läkare. Min vän har sedan 2-3 veckor börjat se mindre, nu ser han bara ungefär 10-15 procent på ena ögat.

När Läkare i Världen följde upp fallet verkade det som om Zakarias nekats vård med hänvisning till den nya lagen, dock med missuppfattningen att papperslösa endast har rätt till akut vård. Zakarias erbjöds en ny tid och har blivit grundligt undersökt.

4.9 Maria

Följande vittnesmål lämnades av Maria, en papperslös kvinna.

Jag gick till vårdcentralen, som de sa till mig på Läkare i Världens klinik. Jag fick träffa en doktor men behövde inte betala något. De tog blodprov, urinprov och fler prover men inget verkade vara fel. De sa att jag borde träffa en gynekolog.

Jag visste att det kunde kosta 200-400 kronor och ville vänta tills jag hade så mycket pengar. Efter några dagar ringde de från Läkare i Världen och frågade om jag hade fått vård. De uppmanade mig att träffa en gynekolog och föreslog ett sjukhus. Jag gick dit två dagar senare när jag hade 400 kronor.

När jag kom dit fick jag sitta ner. Jag lämnade dem det lilla kortet med mitt reservnummer som jag fått på vårdcentralen. Sen skulle jag registrera mig i receptionen. När jag kom till receptionen frågade hon: "Vet du vad besöket kommer att kosta?". "Nej", svarade jag. "2 000 kronor". "Men jag har hört från Läkare i Världen att det ska kosta 50, 200 eller 400 kronor". "Nej, det kostar mer, 2 000 kronor". Jag försökte ringa till Läkare i Världen men de svarade inte på telefonen. Sen fick jag ett kuvert och gick och satte mig. Jag trodde det var ett kvitto så jag öppnade det inte direkt. Sedan fick jag träffa en läkare. De tog samma tester som på vårdcentralen och förklarade att smärtan inte har med underlivet att göra. De sa att jag skulle gå tillbaka till vårdcentralen och berätta att besvären inte är gynekologiska.

Läkare i Världen kontaktade sjukhuset för att få en ny faktura med korrekt belopp och fick då detta svar:

Vi måste ha någon form av bevis på att patienten är papperslös. Annars kan ju vem som helst komma hit och säga att de är papperslösa för att få billig vård. Om hon har fått en faktura på 2 000 kronor är det för att vi inte kunnat vara säkra på att hon är papperslös. Men om ni intyggar att så är fallet så ändrar jag fakturan till 400 kr.

4.10 Michel

Berättat av Michel, en papperslös man.

Jag gick till vårdcentralen och visade receptionisten pappret från Läkare i Världen om den nya lagen om vård för papperslösa. Receptionisten ställde då en mängd frågor om vad jag gör i Sverige, varför jag kom hit och så vidare. Det kändes som ett förhör hos migrationsverket och var mycket obehagligt. Frågorna kändes inte relevanta för den hjälp jag sökte. Till slut fick jag höra att jag skulle betala 1 774 kronor för att få träffa en läkare. Detta trots att jag visade pappret från Läkare i Världen och själv visste att det borde kosta 50 kronor. När jag argumenterade för detta gick receptionisten och talade med en kollega, kom tillbaka och hävdade samma summa igen. Jag hade inte 1 774 kronor och sa till receptionisten att jag skulle försöka få fram pengarna och återkomma. Sedan gick jag till en annan vårdcentral istället där jag betalade 50 kronor och fick en drop-in tid hos en läkare. Läkaren ordinerade två mediciner. På apoteket betalade jag 265 kronor för att få ut läkemedlen jag ordinerats på recept.

4.11 Antonia

Berättat av en släkting till Antonia, en papperslös kvinna.

Antonia sökte vård på en vårdcentral efter att ha hänvisats dit av Läkare i Världen. Men på vårdcentralen begärde dom ID-handlingar och sa att Antonia inte kunde få någon vård om hon inte hade ID-handlingar, trots att de fick veta att hon är papperslös. Nu tänker hon söka vård på en annan vårdcentral och om hon nekats vård där också så ringer hon till Läkare i Världen igen.

4.12 Emanuel

Berättat av en vän till Emanuel, en papperslös man.

Emanuel och jag gick till en vårdcentral där Emanuel fick betala 50 kronor för att träffa en läkare. Jag tolkade vid besöket. Läkaren skrev remiss till en psykmottagning. Tidigare, innan Emanuel fick avslag på sin asylansökan, fick han vård på en psykmottagning. Men det upphörde när han fick avslag på sin asylansökan och blev papperslös. Jag hoppades att Emanuel skulle få träffa samma läkare igen eftersom Emanuel är mycket sjuk. Men vårdcentralen fick tillbaka remissen med motiveringen att Emanuel saknar de fyra sista siffrorna i personnumret och då kan psykmottagningen inte ge honom vård. De ska skicka en ny remiss till en annan psykmottagning nu.

4.13 Anna

Berättat av en vän till Anna, en papperslös kvinna.

Jag hjälpte Anna att boka en tid på vårdcentralen efter att Läkare i Världen hänvisat oss dit. Anna skulle då få träffa en läkare med telefontolk bokad. Eftersom allt var klart när jag talade med sköterskan så gick Anna till den bokade tiden själv. Men då Anna kom till vårdcentralen så nekade receptionisten henne att få vård, oklart på vilka grunder och trots att hon bokat tid med läkare och tolk. Nästa dag ringde en mycket vänlig sjuksköterska till mig och bad om ursäkt för att Anna inte fått vård. En ny tid bokades med läkare och tolk. En vän till Anna följde med vid nästa besök för att se till att Anna verkligen fick träffa läkaren.

4.14 Samtal med vårdpersonal

Följande konversation hade en av Läkare i Världens volontärer med en vårdcentral vid uppföljningen av ett patientärende.

- Hej, jag ringer från Läkare i Världen. Det finns en ny lag som ger papperslösa rätt till offentlig vård och jag ringer för att följa upp en patient som vi har hänvisat till er.
- Ja jag har hört om den nya lagen men det gäller bara akuta problem.
- Nej, alltså definitionen är vård som inte kan anstå och en mer exakt definition är inte klar ännu.
- Nej det gäller bara akuta problem, det är vad vi har hört iallafall.

Läkare i Världen informerade om att lagen ger rätt till "vård som inte kan anstå", vilket inte är detsamma som akutsjukvård.

4.15 Jasmine

Berättat av en släkting till en ung papperslös kvinna.

Jag ringde till vårdcentralen för att boka tid till min kusin som är sjuk. Hon hade LMA-kort tidigare men nu är det ogiltigt. Men vårdcentralen sa att de inte kan ge henne vård, och att hon måste rapportera sig till migrationsverket för att få personnummer eller fråga efter nytt LMA-kort om hon vill träffa läkare, annars hon måste betala.

4.16 Anna

Berättat av en vän till Anna, en papperslös kvinna som sökte akut gynekologisk vård på ett sjukhus.

Jag ringer för att min vän som är papperslös är på sjukhuset. Jag pratade just med henne på telefonen. Hon är gravid och har genomgått två medicinska aborter som misslyckats. De kostade bara 50 kronor och var på en annan klinik. Men sjukhuset vill ha flera tusen kronor för att Anna ska få hjälp. Jag har frågat dem i receptionen två-tre gånger men det hjälper inte. Vad ska vi göra?

Läkare i Världen uppmanade dem att hänvisa till den nya lagen om vård för papperslösa. Om det ändå inte hjälpte, skulle de be om en faktura istället för att betala kontant. Läkare i Världen lovade att hjälpa till för att få sjukhuset att dra tillbaka den felaktiga fakturan i efterhand. Några veckor senare berättade Alexandras vän följande:

Efter telefonsamtalet bestämde jag mig för att åka till sjukhuset. Min vän väntade på mig där. Jag tog med mig det lilla röda informationskortet⁷ med Läkare i Världens logga som jag fått av er när jag besökte er tidigare. När jag kom till sjukhuset visade jag dem kortet i receptionen. De hade inte hört talas om den nya lagen sa de, men till slut fick Anna hjälp och en faktura på 400 kronor som hon har betalat.

4.17 Clara

Berättat av en vän till Clara, en gravid papperslös kvinna.

Clara bor i en ort på landsbygden. I sin hemort fick hon fakturor på nästan 6 000 kronor för två besök på mödravården. Personalen var jättetrevlig där, men de sa att det kunde kosta 10 000 kronor att behandla hennes höga blodtryck. Att föda barn kunde kosta upp till 30 000 kronor.

När jag kontaktade en förlossningsavdelning i Stockholm sa de att det nog är fri mödravård för papperslösa, kvinnan jag pratade var osäker. Hon hänvisade mig till ett nytt nummer. Jag ringde till kassan, men de visste inte heller reglerna. Jag fick ett nytt nummer till patientavdelningssektionen.

---

⁷ I maj 2013 lanserade Läkare i Världen en kampanj, www.sjukutanpapper.nu, för att sprida information om den nya lagen till papperslösa och vårdpersonal. Läkare i Världen tog då även fram ett litet informationskort, stort som ett visitkort, med information om den nya lagen.

Jag ringde dit och förklarade att Clara är papperslös men då sa de att man inte kan komma till ett land bara för att föda barn. De antydde att det var planerat. De började prata om några EU-bestämmelser och undrade var hon kom ifrån. Jag berättade var Clara kommer från. Då sa de att det skulle kosta 25 000-50 000 kronor för henne att föda barnet. Jag fick ett nytt nummer till en annan avdelning. Där gav de mig ett nytt nummer som gick till en skola för autistiska barn.

Kvinnan fick efter kontakt med Läkare i Världen en tid på en mödravårdcentral. Där konstaterades att Clara hade högt blodtryck och drabbats av havandeskapsförgiftning. Senare berättade Claras vän följande:

Clara sattes igång i förtid och födde sitt barn 20 dagar i förtid. När jag var tillbaka med Clara på sjukhuset några veckor senare för att kontrollera hennes blodtryck frågade de efter hennes personnummer. Om hon inte har personnummer blir det jättedyrt, sa de med nedlåtande attityd. Då berättade jag att hon var papperslös och att vi haft kontakt med Läkare i Världen. Det löste sig till slut, men det var olustigt.

5. SLUTSATSER

Det är uppenbart att den nya lagen som ger papperslösa utökad rätt till vård inte fungerar som den ska. Vid en fjärdedel av de patientärenden som Läkare i Världen har kunnat följa upp, fall där patienterna sökt vård, har patienten nekats subventionerad vård vid något tillfälle. Utöver detta har flera av de papperslösa som erbjudits subventionerad vård fått detta först efter att de själva upplyst vårdpersonalen om den nya lagen. Vid ett av dessa fall, se 4.1 ovan, påpekar Saras vän att hon tror att Sara skulle ha nekats vård om de inte besökt Läkare i Världen först och om Sara sökt vård ensam utan sin vän. Det är en farhåga Läkare i Världen delar.

Vi vet inte hur många papperslösa som nekats subventionerad vård runt om i Sverige, men vi befarar att problemet är omfattande. Papperslösa patienter som inte känner till sina rättigheter och inte har kontakt med någon hjälporganisation löper extra stor risk att drabbas.

Vi känner till några fall där papperslösa nekats hämta ut receptbelagda mediciner på apotek med hänvisning till att de saknar personnummer. En patient fick betala ett felaktigt hög pris för sin medicin. Hur rutinerna kring mediciner för papperslösa fungerar är en av flera saker som måste utredas närmare.

När det gäller de 15 patienter vi inte lyckats följa upp och vars ärenden vi avslutat går det att spekulera i att många kan ha erbjudits vård. Annars skulle de kanske hört av sig för att få ytterligare hjälp. Å andra sidan är det flera andra patienter som nekats vård och inte självmant hört av sig till Läkare i Världen. Vi vet också att ett antal patienter av olika anledningar avstått från att söka offentlig vård efter att först ha kontaktat Läkare i Världen.

Läkare i Världens klinikverksamhet baseras på volontärarbete. De flesta arbetar eller har arbetat inom vården. Vi vet att stressen är stor och tempot högt runt om på landets vårdcentraler och sjukhus. Det är mycket information för de anställda att hantera.

Men det är trots detta oacceptabelt att vårdpersonal inte följer den nya lagen och nekar utsatta människor deras rätt till vård. Lika oacceptabelt är det att de människor som inte känner till sina rättigheter tycks nekats vård i större utsträckning än andra. Huvudansvaret ligger på politiker och tjänstemän inom landstingen.

Det behövs fortsatt uppföljning för att kunna ge en säkrare bild av hur den nya lagen fungerar i praktiken. Antalet fall som ingår i Läkare i Världens rapport är begränsat, och det rör sig nästan uteslutande om papperslösa som söker vård i Stockholmsområdet. Men att lagen inte fungerar som den ska är uppenbart. Frågan gäller hur stort problemet är. Nekas var fjärde papperslös i Sverige subventionerad vård? Var sjunde? Var tredje?

Oavsett svaret på detta är det tydligt att ansvariga politiker och tjänstemän måste vidta åtgärder för att den nya lagen ska fungera i praktiken. Det handlar i första hand om att se till så att informationen om den nya lagen och dess innebörd når ut till alla som arbetar inom vården. Landstingen runt om i Sverige bör snarast utvärdera vårdpersonalens kunskaper om den nya lagen. Särskilda insatser bör riktas till de chefer som är ansvariga för verksamheten. Det bör även riktas särskilda informationsinsatser till vårdpersonalen som arbetar i receptionerna, eftersom det ofta är de som har den första kontakten med papperslösa som söker vård.

Papperslösa är en särskilt utsatt grupp i vårt samhälle. Som vittnesmål 4.4 visar kan vårdpersonalens agerande riskera att skrämja iväg patienter i behov av vård. För att vården ska vara tillgänglig för papperslösa, och inte stanna vid en teoretisk rättighet, bör landstingen också genomföra riktade utbildningar till vårdpersonal om papperslösa som patientgrupp. Läkare i Världen och andra frivilligorganisationer med lång erfarenhet av att möta papperslösa kan bli en viktig resurs i det arbetet.

Läkare i Världen ser allvarligt på den verklighet som denna rapport avslöjar. Vi anser att det behövs omedelbara åtgärder. Utöver riktade informationsinsatser till vårdpersonalen behövs en instans vars enda uppgift är att försvara papperslösas rätt och tillgång till vård. Därför startar vi en insamlingskampanj för att tillsätta en vårdombudsman för papperslösa. Vårdombudsmannens uppgift blir att övervaka hur den nya lagen fungerar och hjälpa papperslösa som är i behov av vård – över hela landet. Tjänsten är gräsrotsfinansierad och målet för kampanjen är att samla in 500 000 kronor, vilket räcker till en heltidstjänst under ett år. Läs mer på www.vardombudsmannen.se.

En viktig uppgift för vårdombudsmannen blir att fortsätta samla in vittnesmål från papperslösa om deras upplevelser när de söker offentlig sjukvård. Endast så kan vi få en djupare insyn hur vården för papperslösa fungerar i praktiken.

Läkare i Världen kommer fortsätta det långsiktiga arbetet med att försvara utsatta människors rätt till hälso- och sjukvård i enlighet med internationella konventioner och de mänskliga rättigheterna. Därför kommer vi även fortsättningsvis verka för att diskrimineringen av asylsökande och papperslösa ska upphöra, och att dessa grupper ska få rätt till vård på samma villkor andra som bor i Sverige.